

كلية الآداب

حوليات آداب عين شمس المجلد ٥٠ (عدد إبريل – يونيو ٢٠٢٢)

<http://www.aafu.journals.ekb.eg>

(دورية علمية محكمة)

جامعة عين شمس

הקשיים הלשוניים של סטודנטי המחלקה ללשון העברית באוניברסיטה של בגדאד (תואר-הפועל לדוגמה)

أحمد جاسم محمد*

جامعة بغداد / كلية اللغات / قسم اللغة العبرية

Ahmed.Mohammed@colang.uobaghdad.edu.iq

المستخلص:

המחקר הזה נועד למתעניינים בתהליכי למידה של תחביר הלשון העברית – למורים ולסטודנטים של מחלקת השפה העברית באוניברסיטה של בגדאד, ולכל המעוניינים ללמוד וללמד את תחבירה של השפה העברית. המחקר הזה שופך אור על הקשיים העומדים בפני לומדי השפה העברית, בכלל, והסטודנטים של המחלקה ללשון העברית, במיוחד. הצורך בהבחנה מדויקת בין התיאורים לבין טפלייה-משפט האחרים (לוואי, תמורה, ומושא) וכן בין התיאורים השונים לבין עצמם – דבר שלא ניתן להיעשות על פי רוב מתוך קריאה חטופה ושטחית. למשל, במשפטים: "האיש ישב לנוח על הספסל", או: "התלמיד שמ את הספר בארון" יכולות המילים "על הספסל" או "בארון" להיראות לפי צורתן גם כמושאים עקיפים. ולא היא! – הן תיאורי-מקום, מפני שהן עונות על השאלה "איפה?" (איפה ישב האיש?, איפה שם התלמיד?) שהיא שאלתו של תיאור-המקום, ולא על השאלות: (על מה?, או במה?) שהן שאלותיו של המושא העקיף. המחקר הזה נועד כדי שיעזור ללומדים והסטודנטים להתגבר על הבעיות והקשיים התחביריים הנעוצות בקשיים שנתקלים בהם הסטודנטים של השפה העברית, כשבאים לזהות את התפקיד התחבירי של המשלים הנשואי הזה. המחקר הזה מספק אותם במספר של פתרונות כדי להתגבר על הבעיות האלו, על מנת לקבוע ולזהות את תפקידיהם התחביריים של המשלימים הנשואיים, ובמיוחד תואר-הפועל. תחילה, המחקר מתייחס למובנו של תואר-הפועל, בהיותו אחד החלקים הטפלים או המשלימים של המשפט, ולאחר מכן, המחקר מצהיר גם את סוגיו של תואר-הפועל, ודרכי ההבעה שלו בשפה העברית. ולאחר מכן, המחקר מבהיר את הבעיות והקשיים שעומדים בפני הסטודנטים של מחלקת השפה העברית באוניברסיטה של בגדאד, הן בזיהוי התיאורים, והן בהבנת וקביעת מילות מפתח: השפה העברית - תפקיד תחבירי – תואר-הפועל

הקדמה:

התחביר הוא חלק וענף רחב מהענפים העיקריים שבתורת הלשון. התחביר עוסק בדרכי חיבורן והצטרפותן של המילים הבודדות כדי לבנות משפטים שלמים, לתורת התחביר יש יסודות כלליים רבים המשותפים לכל הלשונות; אבל יש לכל לשון מערכת חוקים ודרכים המאפיינים ומייחדים אותה משאר לשונות העולם האחרות; חוקים ודרכים אלה קובעים את עיקרי סגנונה של הלשון.⁽¹⁾ יש חוקרים המניחים שכל אדם נולד כשמיין תכנית מחשב קיימת במוחו; תכנית תחביר. תכנית זאת מאפשרת לאדם לקלוט את חוקי התחביר, ולהבין את הדרך שבאמצעותה יכול הוא לבנות וליצור משפטים בשפה שלו ולהבין אותם. התכנית הזאת מאפשרת לכל אדם ליצור קשר עם אחרים, להבין אותם ולהביע כל מה שירצה באופן שיבינו אותו. התחביר הוא בסיס התקשורת בין בני-אדם, לכן מאפשרת לנו היכולת התחבירית: לדבר, ולספר ולהעביר מידע ורעיונות שאנו רוצים למסור אותם. התחביר מאפשר גם לנו להביע את עצמנו בבהירות ולהבין מה שהאחרים אומרים. הידע התחבירי הוא בעצם מערכת מסודרת, מובנית וכפופה לחוקים. דרך לימוד התחביר אנו מנסים להבין את חוקי התחביר, ואת הדרך שבה מוחנו בונה משפטים.⁽²⁾ התחביר קשור לממד הסינטקטי של הלשון. כלומר לניתוח של רצפים מילוליים. הנחת היסוד של התחביר היא, כי אפשר לחלק כל רצף של מילים (מדובר או כתוב) ליחידות בנות-ניתוח באורח מסודרתי מקובל, כי היחידה התחבירית הגדולה ביותר, הניתנת לניתוח מלא, היא המשפט. גם אם אין בידנו הגדרה המניחה את הדעת מכל הבחינות, נוכל לציין, לפי דעתו של ניר, כי המשפט הוא בגדר יחידת לשון עצמאית, מופשטת, שאינה תלוית-הקשר נסיבתית-פרגמטית.⁽³⁾ המשפט בנוי מחלקים, מהם חלקים עיקריים (נושא ונשוא)* ומהם חלקים טפלים או משלימים** (מושא, לואי, תמורה, ותואר-הפועל). התפקיד התחבירי המכונה "תיאור", כגון תיאור-הזמן ותיאור-האופן, הוא בלי ספק החוליה החלשה שבתהביר. גם אם בדקדוק המקובל יש פירוט רב בתחום זה, אין העיסוק בתיאורים חורג ממיונם, ואף הוא אינו אלא סמנטי. אין בידנו תשובה של ממש לשאלה, כיצד בנוי צירוף שיש בו תיאור. חולשה זאת, בין שהיא פנימית - נובעת ממהות העניין עצמו - ובין שהיא תוצאה של הזנחה.⁽⁴⁾ במחקר הזה אני דן בכמה פרטים מרכזיים המתייחסים לתואר-הפועל בהיותו אחד החלקים הטפלים של המשפט, ובמיוחד הוא אחד המשלימים של הנשוא במשפט, שעליו ועל קשיי זיהויו וזיהוי הסוגים שלו במשפט ידובר במחקר הזה.

מטרות המחקר:

מכיוון שמחקר זה עוסק בהערכה ובטיפול בקשיים של תחביר בשפה העברית, שאיתן צריכים להתמודד המורה וגם הסטודנטים של המחלקה ללשון העברית באוניברסיטה של בגדאד, יעדיו ומטרותיו של המחקר הזה הם:

- 1- להציג דרכים לאתר את הסטודנט הזקוק לתמיכה מיוחדת במהלך לימוד התחביר.
- 2- להציג כלים שבאמצעותם אפשר להעריך את תהליך רכישת הכישורים התחביריים כדי לזהות ולקבוע את התפקידים התחביריים של המשלימים הנשואיים במשפט, כמו כן, גילוי הכוחות שהסטודנט מביא איתו לתהליך וגילוי נקודות הקושי.
- 3- לעמוד על דרכים שבאמצעותן יכול המורה להיענות לצרכים המיוחדים של הלומד בתחום התחביר, ולדון בחשיבות המעקב אחר התפתחות הסטודנט של השפה העברית.

חשיבות המחקר:

המחקר הזה בעל חשיבות רבה שמתמקדת בהסרת השיבוש ההבנתי שמתהווה אצל הסטודנט כשיבוא לנתח משפט מסוים לתפקידים של כל חלק מחלקיו, ובמיוחד תואר-הפועל שהמחקר הזה נועד אליו. ומבחינת החשיבות היישומית, המחקר הזה מועיל להסיק כמה מסקנות מעשיות בשביל מתרגמי השפה העברית לנקוט בהן בתרגום טקסטים, מסקנות אלו עשויים לתרום להוראת התרגום. מבחינה אחרת, המחקר הזה יכול להיות חשוב ומועיל לסטודנטים במחלקת השפה העברית, ובמיוחד בחומרים הבאים: התחביר, התרגום, והחיבור; מאחר שהוא מראה להם את האופי והסוגים של תואר-הפועל, וכיצד הוא משפיע על הבנתם לטקסט או משפט מסוימים, ובסופו של דבר הוא עוזר להם להימנע משגיאות בתהליך התרגום או חיבור טקסטים.

שיטת המחקר:

שיטת המחקר שנגקטה במחקר זה היא השיטה התיאורית-אנליטית. במחקר הזה יש שני מוקדים: במוקד הראשון יוצגו רקע תיאורטי בנושא תחביר הלשון העברית: החלקים העיקריים והטפלים או המשלימים של המשפט, מובנו של תואר-הפועל, סוגיו, דרכי ההבעה שלו בשפה העברית, בדוגמאות נבחרות שרובן מהתנ"ך ולפעמים ממקורות עבריים אחרים, המוקד השני נמצא בקשיים שנתקלים בהם סטודנטי הלשון העברית בקביעת התפקיד התחבירי המכונה "תואר-הפועל", וזיהוי הסוגים השונים של התיאורים במשפט. וקביעת הפתרון של בעיות ההבחנה בין הסוגים אלה, כדי להסיר את

הקשיים העומדים בפני הסטודנטים שיש להם קשיי זיהוי של תואר-הפועל, ודרכי ההבחנה בין סוגיו השונים, או בינו לבין סוגים אחרים של משלימים.

1. החלק הראשון: מובנו, סוגיו ודרכי הבעתו של תואר-הפועל בלשון העברית

1.1. מובנו של תואר-הפועל

ש' נהיר מגדיר את תואר-הפועל כי הוא: "מילה או חלק משפט המתאר את המצב או הפעולה המבוצעת על-ידי הנשוא, מצדדים שונים: המקום, כגון (פה, בחוץ, לאחור, איפה?); הזמן, כגון (אתמול, אז, כבר, פתאום, פעם, יומם, מתי?); האופן, כגון (היטב, אחרנית, קשות, בערך, לאט, כיצד?); המידה, כגון (מעט, יותר, בבת-אחת, די, כמה?); הסיבה, כגון (לכן, מפני מה?); התכלית, כגון (לשם כך, לשם מה?); החיוב השלילה או הספק, כגון (כן, אמנם, אין, בוודאי, אולי) ועוד".⁽⁶⁾ עאסם ח'ורי, מרואן פאעור ונביל טנוס, מגדירים בספרם "הדרך אל הלשון" את תואר-הפועל כי הוא: "מילה המתארת את הפעולה שבפועל מבחינת המקום, הזמן, האופן, הסיבה, התכלית, המידה, התנאי והיותו. ותיאור זה עשוי לתאר גם נשוא שמני".⁽⁷⁾ עי אורן מתייחס לתיאור המצטרף לפועל ומגדיר אותו, ואומר: "מלבד ההשלמה המוצרכת יכולה להצטרף אל הצירוף (נשוא + מושא) גם השלמה לא מוצרכת... השלמה לא מוצרכת נקראת תיאור".⁽⁸⁾ ובמקום אחר הוא אומר: "תיאור הוא השלמה לא מוצרכת של הנשוא"⁽⁹⁾ ברוך לחלוטין, שניסוחים אלו אינם מכוונים לתיאור-מקום, זמן וסיבה במעמד המיוחד, זה שאינו מתאים לתיאור-אופן וכיוון. יהושע בלאו מתייחס גם הוא לתיאור המשלים את הנשוא, אמנם בלאו קובע: "התיאורים, מצטרפים אף הם לעתים קרובות אל הפועל-הנשוא, אולם עשויים לתאר אף נשוא שמני".⁽¹⁰⁾ כאן יש לציין, כי בהיעדר דוגמאות לצירוף (נשוא שמני + תיאור) לא ברור, אם בלאו רואה כתיאורי הנשוא אף את התיאורים של מקום, זמן וסיבה בתפקידים המיוחד להם, ובהתייחסותו לתיאור הנשוא השמני מתכוון הוא למשפטים מטיפוס "כאן הבתים נאים"; "עתה העצים ירוקים"; "בגלל הגשמים העצים ירוקים", ואם כך הדבר, על פי ח' רבין, לפנינו גישה שונה מזו המוצגת כאן, שכן אנו מבקשים לראות בתיאורים שבמשפטים אלו לא תיאורי הנשוא השמני אלא תיאורי המשפט. גישתו של ח' רבין שונה לחלוטין, כשהוא קובע: "התיאור קשור לא לנושא ולא לנשוא ואף לא למושא אם כי הוא נקרא 'תואר-הפועל' (adverb). למעשה התיאור הוא תוספת למשפט כולו ולא רק לפועל"⁽¹¹⁾ ח' רבין בניסוחו זה, לפי דעתו של אליעזר רבינשטיין (תשל"א), מתכוון לסגולות של תיאורי מקום, זמן וסיבה, ונראה לרבינשטיין, כי "תפיסה זו אינה הולמת את התיאורים האחרים, שלא יבואו במשפט טבעי בראש המשפט, ושלא יבואו במשפט שמני". במקום אחר כולל ח' רבין את התיאורים בין המשלימים, ואף אומר: "...אלה המצטרפים אל המשפט כולו או ביתר דיוק אל הנשוא של המשפט – משלים"⁽¹²⁾ כאמור, תואר-הפועל בעיקר מתארים את הפעלים. למשל: במשפט: "הוא הלך מהר", תואר-הפועל "מהר", מתאר כאן את הפועל "הלך". ובמשפט: "שוחחתי אתו טלפונית" תואר-הפועל "טלפונית" מתאר כאן את הפועל "שוחחתי".⁽¹³⁾ אבל ביתר התייחסות למהותו ולתכונותיו של תואר-הפועל, יש לומר שהוא מתייחס בדרך כלל לפועל, אך לפעמים יתייחס גם לשם, למשל "ילד מוכשר מאוד זכה בפרס"; "והאיש מִשֶׁה עָנִי מֵאֵד" (במדבר: יב, ג), "ראובן היה גבוה מדי", "העניין הזה דק בתכלית הדקות".⁽¹⁴⁾ כאן יש לציין, כי יש פעמים בהם תואר-הפועל יתאר שם-תואר ולא את הפועל. לדוגמות נוספת במשפט: "מייק הוא מאוד מתחשב" הנושא פה הוא "מייק", ושם התואר הוא "מתחשב", תואר-הפועל "מאוד", מתאר את שם-התואר "מתחשב". (כיצד מייק מתחשב? מאוד, הוא מתחשב מאוד). ויש פעמים בהם תואר-הפועל יתאר את כל המשפט. לדוגמה: "בטוח שאנחנו יכולים לסמוך עליך". המילה "בטוח" באה לתאר את מה שאנחנו יכולים לעשות, כלומר לסמוך עליך. לא סתם (לסמוך) או לא סתם (עליך) אלא (לסמוך עליך).⁽¹⁵⁾

2.1. הסוגים של תיאור-הפועל

בשפה העברית, מתחלקים תיאורי-הפועל לפי תוכנם לסוגים הבאים:

- 1- **תיאור המקום:** תיאור זה מפרש את מקום הפעולה. והוא עונה על השאלות הבאות: (איפה?), (איה?), רק לפני שם או לפני פועל בבינוני (מאין?), (לאן?). דוגמאות "נוצצים כוכבים מלמעלה", "כל הנחלים הולכים אל הים". כאן יש לציין כי לא תצטרפנה אותיות בכל"ם לתואר הפועל "איפה" לעולם, ולפיכך אומרים: "מאין באת?", "לאן אתה הולך?", ואסור לומר: "מאיפה באת?", "לאיפה אתה הולך?".
- 2- **תיאור הזמן:** תיאור זה מפרש את זמן התרחשותה של הפעולה, והוא עונה על השאלות הבאות: (מתי?), (ממתי?), (עד מתי?). למשל: "מחר אקבל תעודה", "חברי בא אלי עם הנץ החמה", "הקרוב נמשך עד צאת הכוכבים".
- 3- **תיאור האופן:** תיאור זה מפרש את איכות התרחשותה של הפעולה או את אופן ביצועה. והוא עונה על השאלות הבאות: (איך?), (כיצד?), (באיזה אופן?). לדוגמה: "דן היה מהלך בנחת ברחובות העיר", "הנגר עשה את מלאכתו היטב".

- 4- **תיאור המידה או הכמות:** תיאור זה מפרש את הפעולה, או את התכונה, מצד המידה (הכמות, התכיפות, אורך הזמן, מידת המרחק וכדומה). והוא עונה על השאלות הבאות: (באיזו מידה?), (כמה?), (כמה פעמים?), (כמה זמן?), (איזה מרחק?). למשל: "האולם מלא עד אפס מקום", "שלמה היה חכם מכל אדם", "יום יום אני קורא עיתון".⁽¹⁵⁾
- 5- **תיאור הסיבה:** תיאור זה מפרש את סיבת התרחשותה או אי-התרחשותה של הפעולה, והוא עונה על השאלות הבאות: (מדוע?), (בשל מה?), (מפני מה?). דוגמאות: "מפני חטאינו גלינו מארצנו.", "בשל מחלתי לא באתי לחגיגה". בעניין זה, ש' נהיר מעיר ואומר כי: "על השאלות (משום מה?), (בגלל מה?) וכיוצא בהן תבוא התשובה (משום כל) או (מטעם זה), (בגלל זה או מסיבה זו), אבל לא (בגלל סיבה זו) או (משום סיבה זו)."⁽¹⁶⁾
- 6- **תיאור התכלית:** תיאור זה מפרש את תכליתה או מטרתה של הפעולה, והוא עונה על השאלות הבאות: (לשם מה?), (לאיזו תכלית?). למשל: "יום יום אני סר לגן העיר לנוח", "סנחריב עלה על ירושלים למלחמה".
- 7- **תיאור התנאי:** תיאור זה מפרש את התנאי לקיומה או לאי-קיומה של הפעולה, והוא עונה על השאלות הבאות: (באיזה תנאי?), (באיזה מקרה?). למשל: "באפס עצים תכבה אש", "בלי מים בשפע לא תוכל החקלאות בארץ להתפתח", "במקרה של עוצר לא אבוא אליך".
- 8- **תיאור הוויתור:** תיאור זה מפרש את התנאי שהפעולה מתקיימת בניגוד לו. והוא עונה על השאלות הבאות: (על אף מה?), (למרות מה?). לדוגמה: "על אף חולשתו בא ראובן לעבודה", "למרות רצוני אני עוסק בעבודה זו", "עם כל חסרונותיו אדם יקר הוא".⁽¹⁷⁾
- 9- **תיאור הדימוי וההשוואה:** כגון: "כמו", "כמות", "כ", "כפי", "כגון", "כלומר" (= כאילו + יש + לומר) ועוד.
- 10- **תיאור הספק:** כגון: "אולי", "אפשר", "פן", "שמא", "האם?", "כלום", "הכי?", ועוד.
- 11- **תיאור החיוב:** כגון: "אכן", "כן", "יש", "אמנם", "בודאי", "באמת", ועוד.⁽¹⁸⁾ **תיאור השלילה:** כגון: "אין", "לא", "אל", "בל", ועוד. מילות השלילה האלו הן תיאורי-פועל שוללים. בהצטרפותן אל נשוא-פועלי הן שוללות את מובנו של הפועל ועל-ידי זה את תוכנו של המשפט כולו, כאן יש לציין כי מילת השלילה "אין" תצטרף לפועל בבינוני, בעוד שהמילה "לא" תצטרף לפועל בזמן עבר או בזמן עתיד. מלבד זאת ישמשו תיאורי השלילה (אל, בל, לא) כדי להביע איסור. המילים "אל" או "בל" יצטרפו לפועל כשהוא בזמן עתיד, כדי להביע איסור על פעולה, שמישהו מתכוון לעשות אותה ורוצים להניאו מכך.⁽¹⁹⁾
- 12- **תיאור מצב:** תיאור זה מציין את המצב, שבו היה נתון העצם (הנושא או המושא) בשעת התרחשותה של הפעולה, המובעת בנשוא, והוא עונה על השאלות הבאות: (באיזה מצב?) או (באילו מסיבות?) למשל: "בעצם ילדתי יחידי הוצגתי", "מצאתי יושב שקוע במחשבות", "נמצאו חמשת המלכים נחבאים במערה", "המן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש", "את כל הדרך עברנו בשתיקה".⁽²⁰⁾
- 13- **תיאור התוצאה:** תיאור זה הוא מילה או קבוצת מילים הבאה לציין את התוצאה (אם לחיוב ואם לשלילה) ממאמץ מיוחד שנעשה על-ידי הגוף המובע בנושא. כאן יש לציין כי לפעמים נוהגים לכלול את תיאור-התוצאה בתיאור-האופן, אבל יואלי מדגיש כי יש הבדל דק ביניהם: בעוד אשר תיאור-האופן מתלווה לפעולה מראשיתה ועד סופה והוא בא להגדיר את דרך ביצועה, בא תיאור-התוצאה לציין את התוצאות שהושגו עם גמר הפעולה. יואלי גורס שיש הבדל אחר בין שני התיאורים, הבדל שניכר בשאלות, שעליהן עונים חלקי משפט אלה: תיאור-האופן עונה על השאלות: (איך?, כיצד?) ואילו תיאור-התוצאה עונה על השאלה: (באילו תוצאה?).⁽²¹⁾

3.1. דרכי ההבעה של תיאור-הפועל

מילות תואר-הפועל מתארות, כידוע, את אופן הפעולה ודרגתה, והן מציינות את מקום הפעולה וזמנה, או את מקום התרחשותה של הפעולה או מקום הימצאם של העצמים. מהן נוצרו מלכתחילה לשמש כתואר-פועל; כגון (אז, כה, שם, עוד, הלאה), וכדומה, שקוראים להם (תואר-פועל יסודיים); אבל רובן של תואר-הפועל אינן אלא יצירה לשונית ממילים שונות, מה שקוראים להם (תואר-פועל שאולים), שהם מילים השאולים מחלקי-דיבור אחרים, המשמשים בתפקיד של תואר-הפועל – מהן בצורתן היסודית, אבל בעיקר בשינוי-צורה על-ידי תוספת תחליות או סופיות לצורה היסודית.⁽²²⁾ בשפה העברית, תואר-הפועל מובעים על-ידי:

- 1- על-ידי תואר-פועל מקוריים, כגון (פה, מחר, תמיד) ועוד.
- 2- על-ידי שם-עצם, ולפעמים עם תוספת ה"הידיעה אל השם, כגון: "את חטאי אני מזכיר היום". (בראשית: מא, ט) כאן "היום" = תואר-הפועל.⁽²³⁾

- 3- עלידי שם-תואר ביחיד. מרבית שמות-התואר ביחיד משמשים גם כתואר-הפועל, כשהם באים לתאר את הפועל. למשל: "פתרון טוב" (טוב – שם-תואר), ואילו: "טוב פתר", המילה "טוב" כאן ממלאת תפקיד של תואר-הפועל, מפני שהיא מתארת, איך נעשתה הפעולה. דוגמאות אחרות: "את הכל עשה יפה בעתו" (קהלת: ג, יא). כאן "יפה" = תואר-הפועל; "ערום ילינו מבלי לבוש" (איוב: כד, ז) כאן ("ערום" = תואר-הפועל); "מלאכי שלום מר יבכיו" (ישעיה: לג, ז) כאן ("מר" = תואר-הפועל) ועוד.⁽²⁴⁾
- 4- עלידי שם-תואר ברבים (זכר) עם הסופית (ים): כן מצויים שמות-תואר ברבים, המשמשים כתואר-הפועל, כגון: "מי בכם ירא יהוה שמע בקול עבדו אשר הלך חשכים" (ישעיהו: נ, י).
- 5- עלידי שמות-תואר ביחיד הגזורים משמות ומסתימים בסופית (ית), כגון: "אחורנית", "רשמית", "סופית", "יחסית", למשל: "דבר נא אל עבדיך ארמית כי שמעים אנחנו ואל תדבר אלינו יהודית". (ישעיהו: לו, יא). כאן יש לציין את הנטייה הבולטת בימינו להיזקק לדרך זה, ואף בהפרזה יתירה: יש שכתבו אף "פתאומית" במקום "פתאום", "אלחוטית" במקום "באלחוט". כיום הולך שימוש זה ומצטמצם בגבולות מסוימים, כגון: "פירסם רשמית".⁽²⁵⁾
- 6- עלידי תואר-פועל הגזורות משמות או מפעלים, וסיומן (ם), כגון: "יומם", "חנם" (מן חן), "דומם" (מהפועל דמם), הללו – כולן במקרא.⁽²⁶⁾
- 7- עלידי מקור או שם-הפועל, כגון: "ארור עשה מלאכת יהוה רמיה" (ירמיה: מה, י) – כאן "רמיה" = תואר-הפועל. "דן נסע לפגוש את הוריו". כאן "לפגוש" = תואר-הפועל.
- 8- עלידי שם-עצם בצירוף סימני-יחס ולפעמים גם בלעדיו, כאשר יש שמות-עצם, בלי סימני-יחס בכל"ם בראשם, והם משמשים כתואר-פועל; כגון: "עד מתי תשפטו עול" (תהלים: פב, ב) – כאן השם "עול" מתאר את אופן השפיטה; ונמצא עם סימני-יחס בכל"ם, כגון: "ברכי כשלו מצום" (תהלים: קט, כד) (כאן המילה "מצום" = תואר-הפועל); "והוא ישב פתח האהל" (בראשית: יח, א), (כאן "פתח האהל" = תואר-הפועל).⁽²⁷⁾ האות (ב) תציין את אופן הפעולה – כגון "עשה באמונה", "אכל בשמחה", "נהג בשגעון", ובלשון המשנה: "באונס", "בזול", "ביוקר", וכדומה. האות (כ) באה להגדרת שיעור המידה או הזמן בקירוב, כגון: "כאחד", "כרגע", "כראוי", "כשורה", וכדומה. האות (ל) באה להגבלת הכיוון, כגון: "למעלה", "למטה"; להגדרת אופן הפעולה או מטרתה, כגון: "ישב לבטח", "הלך לתומו", "נשבע לשוא". האות (מ) באה לשם הגבלת המקום, או הזמן, או הסיבה, כגון: "מבית", "מחוץ", "מאז", "מקדם", למשל: "ברכי כשלו מצום" (תהלים: קט, כד).⁽²⁸⁾
- 9- עלידי שם-עצם הנגזר משורש הפועל בתוספת שם-תואר, כגון: "יחרד יצחק חרדה גד לה" (בראשית: כז, לג) (= ויחרד מאוד), (כאן "חרדה גדולה" = תואר-הפועל).
- 10- עלידי שמות מספר, כגון: "שבעתים", גם "שנית", "שלישית", "בראשונה", "לראשונה", וכדומה.⁽²⁹⁾
- 11- בעזרת המילה "באופן", בלשון ימינו מרבים להשתמש במילה "באופן", כתחליף לתואר-הפועל, כגון: "הוא עובד באופן מצויין"; "היא משחקת באופן נורא" ועוד.
- 12- עלידי צירופי-מילים שונים המשמשים כתואר-הפועל, כגון: "אל-נכון"; "בכי-טוב"; "בלב-נופש"; "בעל-פה"; "פה מלא"; "סוף-סוף"; "פה-אל-פה" ועוד.⁽³⁰⁾
- 13- עלידי פועל נטוי המתאר את הפעולה, ומקומו לפני הפועל המתואר, הבא בצורת שם-הפועל עם (ל), למשל "ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצא" (בראשית: כז, כ), משמע – "מצאת מהר"; "והיה פי הרבטה להתפלל" (שמואל א: א, יב), כלומר "התפללה הרבה"; "לא תרחיקו ללכת" (שמות: ח, כד), כלומר "לא תלכו הרחק". ויש גם בלי (ל), כגון: "ובני רשף יגביהו עוף" (איוב: ה, ז); ויש ששני הפעלים (המתאר והמתואר) באים בדרך-היעוד, כגון "ומהרתם והורדתם את אבי הנה" (בראשית: מה, יג), כלומר והורדתם מהר. ביחוד מצויה צורה זו בלשון המשנה, למשל "השכים ומצא", כלומר מצא בבוקר השכם, או עם השכמתו; "דחק ונכנס", משמע נכנס בדוחק. יש שהפועל המתואר, העיקרי, בא בראשונה, כגון "מושבע ועומד מהר סיני", כלומר, השבעתו נמשכת ועומדת מהר סיני, המשך הפעולה, כאמור לעיל, מובע עלידי פעלים שונים, כגון "זורע ובא" – מוסיף לזרוע; "היו מכעיסין ובאין", כלומר, היו מוסיפים להכעיס; "דולקת והולכת כל היום כולו"; "מטפס ועולה, מטפס ויורד"; "בוקע ועולה, מיהמר ועולה", ועוד.⁽³¹⁾ כאן יש לציין, כי ש' נהיר אינו רואה בפעלים אלה שמצטרפים האחד לשני, כלומר פועל נטוי המתאר את הפעולה, ומקומו לפני הפועל המתואר, משום דרך הבעה של תיאור-פועל, אלא שהוא רואה בהם רק נשואים מורחבים, כשהוא מדגיש ואומר: שתיאור האופן ותיאור המידה, למשל, מובעים גם עלידי פועל מיוחד, הבא כפועל ראשי במשפט, בעוד שהפעולה עצמה מובעת עלידי פועל, הבא אחריו בצורת שם הפועל, או עלידי שם עצם בצירוף ב' או עלידי פועל מקביל לו בזמן, בגוף, במין ובמספר, למשל (מיהרת לצאת = יצאת

מהר); (היטבת לרוץ = רצת היטב); (אל תרבה לדבר = אל תדבר הרבה); (מהרו ועלו = עלו מהר); (ויוסף וישלח = וישלח טוב). אבל רק לפי התוכן כוללים משפטים אלה תיאורי-אופן או תיאורי-מידה. לפי הצורה אין אלה תיאורי-אופן או תיאורי-מידה. "מיהרתי לצאת" – הצירוף בשלמותו הוא נשוא; "מהרו ועלו" – שני משפטים עצמאיים. בניתוח המשפט לחלקיו אין לראות איפה בצורות אלו תיאורי-אופן או תיאורי-מידה.⁽³⁷⁾

14- גם כינויי-הרמז; כגון: "זה", "זאת", "ההוא", "הלז", וכדומה; גם כינויי-השאלה; כגון: "היכן?", "מתי?", "איך?", "למה?", "מדוע?", וכיוצא באלה; גם מלות חיוב ושלילה; "כן", "לא", "אכן", "פן", "אולי", וכדומה – כל אלה משמשים גם כמלות-התואר.

15- על-ידי שמות-עצם הבאים בלשון רבים (זכר): כגון: "הכעיס אפרים תמרורים" (הושע: יב, טו); "לא זכרה אחריתה ותךד פלאים" (איכה: א, ט).⁽³⁸⁾

16- על-ידי שמות-תואר או בינונים (שמשמשים לפעמים בתור שם-תואר), בסיום – (ות) במספר רבות (נקבה): כגון: "דבר האיש אדני הארץ אתנו קשות" (בראשית: מב, ל); "ירעם אל בקולו נפלאות" (איוב: לז, ה); "תחננים ידבר רש ועשיר יענה עזות" (משלי: יח, כג). כיוצא בזה – "וידבר טובות", "לדבר צחות", "וילך מעדנות", "מטייל ארוכות וקצרות", ועוד. כאן יש לציין, שיש סופרים הרחשים חיבה יתירה לשימוש זה וכותבים, למשל: "מחו חריפות" (במקום – בחריפות), "מתאנח תכופות" (כלומר: תדיר), "השיב משונות" (בצורה משונה) ועוד. ובלשון הדיבור פשט השימוש של "ברורות" ו"גלויות", כגון "דבר ברורות" (במקרא – ברור), "אמור גלויות" (בגלוי). לפי דעתו של א. בן אורי הוא רואה בשימוש זה משום הפרזה ויש להימנע מהפרזה יתירה זו; הדוחקת את הישן הטוב.⁽³⁹⁾ וכאן, יש לציין גם, שלא כל בינוני במספר רבות עשוי לשמש תיאורי-אופן. רק בינוני המשמש שם-תואר משמש תיאורי-אופן, וכשנשים לב אל כל הצורות של הבינוני בתפקיד תיאורי-אופן בדוגמות שבכאן, נראה, שהן מסוג אחד – של בינוני לא-פעיל: בבנינים הסבילים (נפעל, פעל, והפעל) ובקל בינוני פעול ובינוני פעל (מציין מצב, ולא פעולה): "ענה נמרצות" (ולא: ממריצות), "הביט ממושכות" (ולא: ממשכות או ממשיכות), "אמר מוחלטות" (ולא: מחליטות) וכן השאר. ולבסוף, הצורה הנידונה כאן מקומה בלשון הספרותית, ולא בלשון העממית.⁽⁴⁰⁾

17- על-ידי שמות-תואר או בינונים שמצטרפת אליהם אות-היחס (ב) בהוראת (בהיות), כגון: "ולא בערתי ממנו בטמא" (דברים: כו, יד) משמע בהיותי טמא; "ביודעים ובלא יודעים"; כן למשל: "בנקל" – בהיות הדבר נקל; "ברגיל" – בהיות הדבר רגיל; "חולקים בשווה" – משמע של "לחלקים שווים".⁽⁴¹⁾

2. החלק השני: הקשיים והבעיות העומדים בפני הסטודנטים בזיהוי תיאורי-הפועל וסוגיהם השונים במשפט, ודרכי הפתרון שלהם.

יש לומר שקשה לזהות את תואר-הפועל כי שמות-עצם, פעלים ושמות-תואר אפשר להטות. אבל, את תואר-הפועל אי-אפשר להטות. הם אינם משתנים בהתאם למין או למספר (למשל: לתואר-הפועל "מהר" אין נטייה: מהרה, מהרים, מהרות). דוגמה: המילה "טוב" לעומת המילה "היטב". את המילה "טוב" אפשר להטות במין ובמספר (טוב, טובה, טובים, טובות), ולכן היא שם-תואר. את המילה "היטב" אי-אפשר להטות, ולכן היא תואר-הפועל.⁽⁴²⁾ הצורך בהבחנה מדויקת בין התיאורים לבין טפלי-המשפט האחרים (לוואי, תמורה או מושא) וכן בין התיאורים השונים לבין עצמם – דבר שלא ניתן להיעשות על פי רוב מתוך קריאה חטופה ושטחית – חשוב יותר.⁽⁴³⁾

לכן, ממה שנאמר לעיל, יש להדגיש ולומר כי לזהות את תואר-הפועל ולקבוע את סוגיהם במשפט, זה עניין, על פי רוב, קשה להשיגו על-ידי הסטודנטים בקלות, מאחר שיהיו נתקלים בכמה קשיים ובעיות. כאן אני מבהיר להם את רובם של הקשיים האלה ואת הפתרון שלהם, כדי שיעזרו לסטודנטים להתגבר על קשיים ובעיות אלה, והם כדלהלן:

1.2. הקושי של ההבחנה בין "תיאור-פועל" לבין "מושא עקיף".

הבחנה זו מעוררת את אחת הבעיות הקשות שבהוראת התחביר. ח' רבין וע' אורנן מצביעים על מקרים שונים של דו-משמעות, שבהם קשה להכריע אם המשלים שבמשפט הוא מושא או תיאור. לפעמים קשה גם להכריע כאשר המשפט נתון בתוך הקשר.⁽⁴⁴⁾ לגבי ההבחנה בין תיאור-הפועל לבין מושא עקיף הקושי מתגבר והסטודנט מתבלבל, דרך משל, במשפטים: "האיש ישב לנוח על הספסל", או: "התלמיד שם את הספר בארון". יכולות צירופי-היחס "על הספסל" או "בארון" להיראות לפי צורתן הן כמושאים עקיפים והן כתיאורי-מקום, אבל יש להדגיש, לפי שאול ברקלי, כי לפנינו תיאורי-מקום, מפני ששני הצירופים עונים על השאלה "איפה?" (איפה ישב האיש? איפה שם התלמיד?) שהן שאלותיו של תיאור-המקום, ואינן עונות על השאלות: (על מה?, או במה?) שהן שאלותיו של המושא העקיף.⁽⁴⁵⁾ במושא העקיף מילת-היחס היא מוצרכת, כלומר לא ניתן להחליפה במילת-יחס אחרת מאותה משמעות. דוגמות למושאים: "הילדה בטחה באמה", "הנער רדף אחרי הכדור". לעומת זאת, בתיאור-הפועל מילת-היחס אינה מוצרכת, כלומר – ניתן

להחליפה במילת־יחס אחרת. דוגמות לתיאורים: **"יעל ישיבה על (ליד/ לפני/ מול/ מאחורי) לספסל"**.^(٤١) על כן, יש להבחין בין מושא עקיף לבין תיאור־מקום באמצעות מילת־היחס. אם מילת־היחס מוצרכת הרי לפנינו מושא עקיף, ואם ניתן להמירה – לפנינו תיאור, למשל במשפטים: **"שבתי אל הבית"**, ו**"שבתי מן הבית"**, כאן לפנינו תיאור־מקום, מאחר שמילת־היחס אינה מוצרכת. אבל במשפט: **"דיברתי אל חברי"**, לפנינו מושא עקיף ולא תיאור, מאחר שמילת־היחס מוצרכת.^(٤٢) ח' רבין וע' אורן גם הם מציינים שאמצעי ההבחנה היעיל ביותר הוא, אם סימן־היחס הוא מוצרך (היינו – אם הוא מהווה לקסמה אחת עם הפועל) או אם הוא מצטרף באורח חופשי אל השם; במקרה הראשון לפנינו מושא עקיף ובמקרה השני – תיאור. למשל, במשפט **"ירושלים עולה על תל־אביב"** שתי אפשרויות של ניתוח:

1. ירושלים + עולה על + תל־אביב (תל־אביב – מושא עקיף).
2. ירושלים + עולה + על + תל־אביב (תל־אביב – תיאור).^(٤٣)

יש להציע דרך אחרת לשם הבחנה בין שם־עצם כתיאור־מקום לבין שם־עצם כמושא הדומים זה לזה, כגון: **"שכב במטה"**, **"ישב על הספסל"**, וכד'. שכאמור נראים כמושאים ואינם אלא תיאור־מקום (מפני שהם עונים על השאלה: "איפה?"), ולא על השאלה: "במה?" או "על מה?" כדאי לזכור, כי שם־עצם כתיאור־מקום ניתן להחליף בתיאור־פועל (שם) של מקום, כגון: **"והוא עומד עליהם תחת העץ"** ניתן להחליף ב"והוא עומד שם", לפיכך "תחת העץ" תיאור־מקום; ואילו שם־עצם כמושא אפשר להחליף רק בסימן־יחס נטוי, כגון: **"ויעלהו לעולה תחת בנו"** אפשר להחליף ב"ויעלהו לעולה תחתיו" (ולא: שם). כן: **"על כן עברתם על עבדכם"** = "עברתם עלי" (ולא: שם), מכאן ברור ש"תחת בנו", "על עבדכם" מושאים הם, ולא תיאור־מקום.^(٤٤) בעניין זה, ש' נהיר מצוין כי במשפטים, כגון **"גד שם את התפוחים בסל"**, **"דן ישב על כיסא"** – אין המילים "בסל", "על כיסא" עונות על השאלות (במה?), (על מה?) כפי שנראה לראשונה, כי אם על השאלה (איפה?) תיאור־מקום אפשר להחליף בתואר־הפועל למקום, במקום "בסל", "על כיסא" אפשר לומר "שם", ואילו מושא אפשר להחליף רק בשם־גוף בכינויים. במקום המושא שבמשפטים **"לא אחוס על ניגווה"**, **"הוא שם שרי אלפים על העם"**. אפשר לומר רק **עליה או עליו**.^(٤٥) כאן יש לציין, כי ש' נהיר מתייחס, בעניין זה, גם לשם־העצם שבא עם מילת־היחס (ב'), כי יש המייחסים לו תפקיד של מושא עקיף. נהיר מדגיש כי השם המצוין את המכשיר, שבאמצעותו נעשית הפעולה, והמתקשר לכל פועל באמצעות (ב' הכלי), כגון **"כתבתי בעט"**, **"רחצתי את בשרי במים"**, **"גד נסע ברכבת"**, הוא תיאור־אופן.^(٤٦) כדי לפתור את הבעיה זו, יש לומר כי לימוד המושג "סימן־יחס מוצרך", שאינו נזכר ברוב ספרי הלימוד המקובלים, עשוי להקל על ההבחנה כאשר סימן־היחס הוא שרירותי ו"חסר משמעות" אזי שם־העצם שלאחריו הוא מושא ולא תיאור.^(٤٧) כאן יש מקום לדון במושגים: "ההצרכה" ו"סימן־יחס מוצרך", מפני שהסברת המושגים אלה מסייעת את הסטודנטים להבחין בין "תואר־הפועל" ובין "מושא עקיף". כאמור, התיאורים מרחיבים את המידע על הפעולה, אך הופעתם במשפט אינה מחויבת: יש שמוסיפים תיאורים רבים ויש שלא מוסיפים אותם כלל. לעומת זאת המושאים – הם משלימי פועל מוצרכים, כלומר – הפועל "צריך" אותם. דוברי הלשון, המכירים פועל כלשהו, יודעים אילו צירופים מתקשרים אליו בדרך כלל, כלומר – אילו צירופים "מוצרכים" על־ידי הפועל הזה. מילת־היחס שבראש המשלים המוצרך היא מוצרכת – היא חלק מהערך המילוני של הפועל. לפיכך, אנו יודעים שהמבנה הטבעי של חלק מן הפעלים בא עם מילות־יחס מוצרכות, העומדות בראש המשלים. דוגמות: (בנה את; ... הרכיב את; ... הבחין ב... ראה את; ... התבונן ב; ... האמין ב; ... האמין ל; ... דאג ל; ... נלחם ב... נלחם נגד; ... ביקש את... מ; ... שלח ... את ... ל; ... קנה את ... מ; ... אמר ל ... ש ...). לפעמים, כשמשנים את מילת־היחס, משתנה משמעותו של הפועל עצמו, למשל: (חשש מ / ... חשש ל; ... ביקר את / ... ביקר ב; ... השלים עם / ... השלים את...). ועוד. פעלים כאלה, שהמבנה הרגיל שלהם מצריך משלים, כלומר מושא, נקראים "פעלים היוצאים". לעומתם, פעלים שהמבנה הרגיל שלהם אינו מצריך משלים, נקראים "פעלים עומדים". לפעלים היוצאים יש משלים מוצרך, ואם נזהה אותם במשפט, נדע שתפקידו הוא מושא. לפעלים העומדים אין כלל משלים מוצרך, ולכן לא יתקשרו אליהם מושאים. הפעלים העומדים הם אלה שבהתרחשותם יש רק משתתף הכרחי אחד (הנושא), ואילו הפעלים היוצאים הם אלה שבהתרחשותם יש שניים או שלושה משתתפים הכרחיים (אחד מהם – הנושא, והאחרים – מושאים). מספר המשתתפים ההכרחיים מותנה במשמעות הבסיסית של הפועל: פעלים המביעים קיום, תכונה או מצב, לדוגמה: ("שמח", "גבה", "ישן", "הבשיל", "גדל") הם פעלים עומדים, והמשתתף האחד ממלא תפקיד של נושא.^(٤٨)

2.2. הקושי של ההבחנה בין "תיאור-מקום" לבין "לואי".

המושג "תיאור-מקום" הוא מושג רחב. משמעותו נעה בין מקומות יציבים וברורים (כמו: **בנגב**, **בסל**, **בניו-יורק**, **בכיס הזה**, **בלבי**), לבין מקומות שהם מקור, המקום שממנו יוצאים (**מערד**, **מרחובות**), ומקומות שהם יעד, המקומות שמגיעים אליהם (**לחיפה**, **לשכונה קטנה**). תיאור-המקום, בניגוד לרוב התיאורים האחרים, עשוי גם להיות קרוב מאוד מבחינה משמעותית ותחבירית לפועל. למשל, במשפט **"שמתי את הענבים בסל"**, ובמשפט **"פאווארוסי חי בניו-יורק"** – ממש הכרחי להוסיף לפעלים את תיאורי המקום. יש צירופים הנראים ממבט ראשון תיאור-מקום, אך הם אינם תיאור-מקום כלל, וכדאי לשים לב ל"מוקשים" כאלה. למשל: **"טיול לגליל תמיד משמח אותי"**, מה תפקיד הצירוף **"לגליל"** במשפט זה? ברגע ראשון נדמה שהוא מתאר מקום, כי הוא מתאר היכן מטיילים. אבל **"לגליל"** אינו מתאר פועל אלא את הטיול. במשפט זה הנשוא הוא **"משמח"** והנושא הוא שם הפעולה **"טיול"**. שם פעולה הוא שם עצם, והמשלים שלו אינו תיאור-מקום או כל תיאור אחר – הוא פשוט לוואי. גם המשפט **"משפחת לוי באילת השבוע עלול להטעות"**. הצירוף **"באילת"** אף שהוא מציין מקום, אינו תיאור מקום אלא נשוא. (להעביר לזמן עבר כדי לבדוק זאת). לחלק משפט יש רק תפקיד תחבירי אחד! משום כך תחילה יש למצוא במשפט את הנשוא ואת הנושא, ורק אחר-כך את יתר התפקידים.⁽⁴⁹⁾ כידוע, הלוואי מצטרף לשם, ואילו תיאור-מקום מצטרף לפועל. בעניין זה, יש להצביע על דרך שיכולה להועיל בזיהוי תפקידו של המשלים, בין אם הוא תיאור-מקום ובין אם הוא לוואי. יש להדגיש כי אם ניתן להוסיף (ש' הזיקה), הרי לפנינו לוואי צירוף-יחס ואם לא ניתן להוסיף אז לפנינו תיאור-מקום. למשל:

ת' מקום

"הפרחים צומחים בגינתנו". (איפה צומחים?) **"הפרחים צומחים (ש + בגינתנו)"**. לא ניתן להוסיף (ש' הזיקה) לוואי צ"י

"הפרחים בגינתנו צומחים". (אילו פרחים?) **"הפרחים (ש + בגינתנו) צומחים"**. ניתן להוסיף (ש' הזיקה)⁽⁵⁰⁾ ברקלי גם הוא דן בעניין זה, והוא מביא את המשפט: **"האיכרים באו מן הכפר"** – במשפט הזה צירוף היחס "מן הכפר" מציין "תיאור-מקום", שהרי השאלה היא: (מהיכן באו? או: מאין באו?) ולא: (ממה באו?)! אבל במשפט: **"הדרך מן הכפר אינה ישרה"** – כאן צירוף היחס "מן הכפר" הוא מציין "לוואי", מפני שהשאלה היא: (איזו דרך אינה ישרה?) ולא: (מאין הדרך אינה ישרה?) שהיא שאלת תיאור-המקום.⁽⁵¹⁾

2.3. הקושי של ההבחנה בין "תיאור-מצב" לבין "לואי".

כידוע, תיאור-המצב עונה על השאלה "באיזה מצב?" ודומה בצורתו ללוואי, ואילו דומה בתפקידו לתיאור-האופן, והוא מובע על-ידי: שם-תואר, בינוני ולעתים גם על-ידי תואר-הפועל של מצב, כגון: (**"ריקם"**, **"לבדד"** ועוד). ברקלי ויואלי מדגישים כי בניגוד ללוואי, מציין תיאור-המצב את המצב של הנושא או של המושא רק בשעת-הפעולה ולא בכלל. כאן, יש לציין, כי יש לקבוע שתי דרכים שיכולות לסייע לסטודנטים להתגבר על הקושי הזה: הדרך הראשונה היא על-ידי קביעת מקומו של תיאור-הפועל בגוף המשפט. לגבי דרך זו, מצינים ברקלי ויואלי כי תיאור-המצב יכול הוא לבוא בראשית המשפט, כלומר לפני השם המוגדר (הנושא) או בסופו (אחרי הנושא). ואילו שם-תואר המשמש כלוואי, בא אחרי השם המוגדר (נושא, מושא וכו'). הדרך השנייה שיכול לנקוט אותה כדי להבחין בין תיאור-מצב לבין לוואי שם-תואר, בהסתמך על דעתם של ברקלי ויואלי, היא "היידוע", כיוון שהלוואי מתאים לשם המוגדר במין, במספר וביידוע. ואילו תיאור-המצב מותאם לשם המוגדר רק במין ובמספר ולא ביידוע, ולשם דוגמה הם מביאים את המשפטים: **"חזרנו מן הדרך בריאים ושלמים"**, **"אני מלאה הלכתי"**, אבל גם: **"מאוכזב ועצוב יצאתי מן ההצגה"**, **"מלובש שחורים יוצא אריה מביתו"** ועוד.⁽⁵²⁾

2.4. הקושי של ההבחנה בין "תיאור-התוצאה" לבין "תיאור-המידה"

על פי יואלי, למעשה יש דמיון רב בין תיאור-התוצאה לבין תיאור-המידה, שניהם מצינים לא את הפעולה עצמה, אלא את ההישג עם גמר הפעולה. דבר זה עשוי לבלבל את הסטודנטים בקביעת את סוגו של תיאור-הפועל במשפט בין אם תוצאה ובין אם מידה. יואלי מציין כי יש הבדל יחיד בין תיאור-המידה לתיאור-התוצאה, שיכול לסייע בהבחנה בין שני סוגי התיאורים על מנת להתגבר על הקושי הזה, ההבדל הוא – שתיאור-המידה מציין הישג שהיה צפוי מראש, בעוד אשר תיאור-התוצאה עלול לציין "הישג" בלתי צפוי מראש, שלפעמים הוא אפילו בניגוד לרצוננו, למשל: **"אכלתי לשובע"** כאן מטרת האכילה היתה לשבור את הרעב, ותיאור-המידה מציין, שאמנם מטרה זו הושגה. לעומת המשפט: **"צחקנו עד לידי דמעות"** כאן, התוצאה לא היה בה משום השגת מטרה או תוצאה צפויה, אלא להיפך, ייתכן והדבר בא אפילו בניגוד לרצוננו.⁽⁵³⁾

5.2. הקושי של ההבחנה בין "תיאור-אופן" לבין "תיאור-מצב"

ש' נהיר גורס כי יש להבחין בין תיאור-אופן המתאר כיצד נעשתה הפעולה, ובין תיאור-מצב המתאר את המצב, שבו נמצא הנושא או המושא בשעת הפעולה. והוא מביא לשם דוגמה שני משפטים, המשפט הראשון: **"המן נדחף אל ביתו אבל וּחפוי ראש"** (אסתר: ו, יב). נהיר מדגיש שהמילים **"אבל וחפוי ראש"** אינן תיאור-אופן, כי הן אינן מתארות, כיצד נדחף המן אל ביתו, אלא באיזה מצב הוא היה, בשעה שנדחף לביתו. המשפט השני שמביא נהיר הוא: **"במקלי עברתי את הירדן הזה"** (בראשית: לבי, יא). המילה **"במקלי"** שבמשפט הזה, על פי נהיר, אינה תיאור-אופן, כי אם תיאור-מצב, כי היא אינה מתארת, כיצד עבר יעקוב את הירדן (בקלות או בקושי, בסירה או בשחייה), כי אם באיזה מצב הוא היה, בשעה שעבר את הירדן: לא היה עמו אלא מקלו בלבד.⁽⁵⁰⁾ בעניין זה, מציע מרדכי יואלי שתי דרכים של הבחנה בין תיאור-מצב לבין תיאור-אופן, כשהוא מציין כי: "תיאור-האופן מסביר את אופן ביצועה של הפעולה עצמה, שעליה מדובר בנושא, בעוד אשר תיאור-המצב מציין, באיזה מצב היה נתון העצם, המובע בנושא או במושא, בשעת הפעולה; תיאור-האופן עונה על השאלות (איך?, כיצד?), ואילו תיאור-המצב עונה על השאלות (איך?, באיזה מצב?) הווה אומר: אם נוסף על השאלה (איך?), המשותפת לשני התיאורים, אפשר גם לשאול (באיזה מצב?) – חלק המשפט הנדון הוא תיאור-מצב; אם אי-אפשר לשאול (באיזה מצב?), הריהו תיאור-אופן. דרך נוספת שמציע יואלי להבחין בין תיאור-מצב לבין תיאור-אופן, על-ידי הפיכת תיאור-המצב למשפט-מצב, על-ידי הוספת ("כש..." או "כשהוא", "כשהיא") וכד' בראשו, כגון: **"האיכר חזר משדהו כשהוא עייף ויגע."**; **"כשהיא קורנת משמחה, התפרצה הילדה הביתה"; "ואת מלך העי תפשו, כשהוא חי"**. ויש דרך הבחנה נוספת גם שמציין יואלי, על-ידי הפיכת הבינוני לשם-פעול, כשהוא אומר כי תיאור-מצב אינו יכול להיות שם-פעול בקידום (ל' התכלית) ומשום כך לא נכון הוא לומר: **"ראיתי אותו לאכול"** וכי, אלא יש לומר: **"ראיתי אותו אוכל"** וכי.⁽⁵¹⁾

6.2. הקושי של תוארי-פעול כנושאים וכנושאים הגיוניים ודקדוקיים בעברית

כאמור, המשפטים ברוחב המכריע מורכבים משני איברים: ח אחד, היסוד הידוע יותר. הוא הנושא ההגיוני או הפסיכולוגי, השני, היסוד החדש, הוא הנושא ההגיוני או הפסיכולוגי. על פי יהושע בלאו, הנושא והנושא ההגיוניים-הפסיכולוגיים זהים על פי רוב לנושא ולנושא הדקדוקיים. במשפטים פעילים הנושא הוא, על פי רוב, שם-פעול. במשפטים שמניים הנושא הוא גם כן, על פי רוב שם-פעול, והנושא שם-פעול, שם-תואר או תואר-הפעול. אולם לא תמיד זהים הנושא או הנושא ההגיוני לדקדוקי. בעניין זה, יהושע בלאו מביא לשם דוגמה את המשפט: **"החיילים חזרו בוודאי מן המסע"** החיילים, הביטוי השמני, הוא הנושא הדקדוקי; חזרו, הפועל – הוא הנושא הדקדוקי.⁽⁵²⁾ אולם מבחינה הגיונית-פסיכולוגית שונה המצב. וכל אחת מן המילים, שמהן מורכב המשפט, עשויה לשמש נושא הגיוני (= פסיכולוגי), ותעיד על כך הטעמתה*. אמנם על השאלה "מה עשו החיילים?" אשיב "חזרו", והפועל יהיה באמת (עם משלימיו) הנושא ההגיוני, אך בתשובה על השאלה "מי חזר...?" – **"החיילים"** – יהיה **"החיילים"** הנושא ההגיוני (החידוש), על השאלה **"האם באמת חזרו החיילים מהמסע"** – יהיה **"בוודאי"** הנושא, ועל השאלה "מאין חזרו..." – יהיה **"מן המסע"** הנושא. הסתירה שבין הנושא והנושא ההגיוני לדקדוקי והמתח המתהווה בגללה – נמנעת לעתים על-ידי דרכי הבעה מיוחדות. לכאן שייכת, למשל, הקדמת הנושא ההגיוני ("הטבעי") בצורת נושא דקדוקי ורמיזה אליו בנושאו המורחב באמצעות כינוי. כן אפשר לשוות לנושא ההגיוני את צורת הנושא הדקדוקי על-ידי הבעה מורחבת, כגון על-ידי משפט זיקה. לפי בלאו, מן האמור לעיל יוצא, שעל פי רוב, אין תואר-הפעול ממלא את תפקידו של נושא דקדוקי, ובמשפט פעלי – אף לא של נושא דקדוקי. אם נשאל **"האם באמת חזרו החיילים מן המסע?"**, ונשיב **"בוודאי חזרו החיילים מן המסע"**, יהיה במשפט זה **"בוודאי"** (החידוש על השאלה) – הנושא ההגיוני, אולם מבחינת הדקדוק לא יהיה **"בוודאי"** אלא תיאורו של הנושא הדקדוקי **"חזרו"**. כאן יש לציין, שכדי להתגבר על הקושי הזה ולפתור את הבעיה הזאת, ולרפות את המתח שבין הנושא והנושא ההגיוני לדקדוקי, לפי דעתו של בלאו, אפשר לשוות לתואר-הפעול, המשמש כנושא או כנושא הגיוני, את צורת הנושא או הנושא הדקדוקי ולהעמידו מול שאר המשפט, אם אנו מעמידים אותו בראש המשפט, והוא נקשר עם שאר המשפט באמצעות "הנה", "והנה", "ו", "כי", "אשר", "ש". במשפט כעין **"בוודאי שחזרו החיילים מן המסע"** ניתנה לנושא ההגיוני **"בוודאי"** אף צורה של נושא דקדוקי. הזרות בין הנושא והנושא ההגיוני לדקדוקי הושגה על-ידי שינוי בחלוקה לאיברים (Gliederung), בדוגמתנו **"בוודאי ש"** – באמצעות "ש". אולם החלוקה לאיברים עשויה להשתנות, וכשביטוי מעין **"בוודאי ש"** הולך ונעשה שגור יותר, הוא מתאבן. על כן שינוי חדש עשוי לחול בחלוקה לאיברים; **"ודאי ש"** ודומיו מורגשים כתוארי-פעול פשוטים, הכלולים בתוך המשפט, ויש שמתמשים בהם, אף כשאין אלו משמשים כנושא או כנושא הגיוני. על כן משתמשים במשפטים מעין **"החיילים בוודאי שחזרו מן המסע"**, אף במקרים, שבהם, למשל **"חיילים"** הוא הנושא ההגיוני ו"חזרו" הנושא. על דרך הבעה זו של תואר-הפעול בעברית:

יהושע בלאו מנסה להלן, להראות דוגמאות טיפוסיות, החל בלשון המקרא וכלה בלשון ימינו, לחלוקת המשפט לשני איברים, שהראשון בהם הוא תואר-הפועל. במקרא מסומן הגבול בין תואר-הפועל, האיבר הראשון, לבין שאר המשפט, האיבר השני, לעתים קרובות על-ידי "הנה". תואר-הפועל משמש כאן על פי רוב כנושא הגיוני, דוגמאות: "גם הנה" – כגון: "גם הנה עבדך יעקב אחרינו" (בראשית: לב, כא), כלומר נוסף לזה (נושא הגיוני) הודיעוהו דבר חדש (כלומר נושא הגיוני) – "שעבדך יעקב אחרינו". "גם" בשימוש זה אינו מציין הוספה בלבד, אלא גם חיזוק, כגון: "הושב כספי וגם הנה באמתחתי" (בראשית: מב, כח). "לכן הנה" – כגון "לכן הנה ימים באים נאם יהוה" (ירמיה: טז, יד), כלומר בגלל הפשעים האמורים לעיל (נושא הגיוני) יבואו ימים... (נושא הגיוני)^(ע).

המסקנות

בסופו של דבר, התהליכים התיאורטיים והיישומיים של המחקר הזה הגיעו למספר של מסקנות, שניתן לסכם אותן כדלקמן:

- 1- לא משמעה של המילה קובע את תפקידה במשפט, כי-אם השאלה ההגיונית, שעליה היא עונה.
- 2- לא כל בינוני במספר רבות עשוי לשמש תיאור-אופן. רק בינוני המשמש שם-תואר משמש תיאור-אופן, וכשנשים לב אל כל הצורות של הבינוני בתפקיד תיאור-אופן, נראה, שהן מסוג אחד – של בינוני לא-פעיל: בבנינים הסבילים (נפעל, פעל, והפעל) ובקל בינוני פעול ובינוני פעל (מציין מצב, ולא פעולה).
- 3- תואר-הפועל מתייחס בדרך כלל לפועל, אך לפעמים יתייחס גם לנשוא שמני ולא רק לנשוא פועלי, ובמיוחד לשם-תואר, כגון: "והאיש משה עניו מאד" (במדבר: יב, ג).
- 4- יש פעמים בהם תואר-הפועל יתאר את כל המשפט. כגון: "בטוח שאנחנו יכולים לסמוך עליך". המילה "בטח" באה לתאר את מה שאנחנו יכולים לעשות, כלומר לסמוך עליך. לא סתם (לסמוך) או לא סתם (עליך) אלא (לסמוך עליך).
- 5- לא תצטרפנה אותיות בכל"ם לתואר הפועל "איפה" לעולם, ולפיכך אומרים: "מאין באת?", "לאן אתה הולך?", ואסור לומר: "מאיפה באת?", "לאיפה אתה הולך?".
- 6- על השאלות (משום מה?), (בגלל מה?), וכיוצא בהן תבוא התשובה (משום כל) או (מטעם זה), (בגלל זה או מסיבה זו), אבל לא (בגלל סיבה זו) או (משום סיבה זו).
- 7- לא כל בינוני במספר רבות עשוי לשמש תיאור-אופן. רק בינוני המשמש שם-תואר משמש תיאור-אופן, וליתר יחוד בינוני לא-פעיל: בבנינים הסבילים (נפעל, פעל, והפעל) ובקל בינוני פעול ובינוני פעל (מציין מצב, ולא פעולה), כגון: "ענה נמרצות" (ולא: ממריצות), "הביט ממושכות" (ולא: ממשכות או ממשיכות), "אמר מוחלטות" (ולא: מחלטיות) וכן השאר. ולבסוף, הצורה הנידונה כאן מקומה בלשון הספרותית, ולא בלשון העממית.
- 8- השם המציין את המכשיר, שבאמצעותו נעשית הפעולה, והמתקשר לכל פועל באמצעות (ב' הכלי), כגון "כתבתי בעט", "רחצתי את בשרי במים", "גד נסע ברכבת", הוא תיאור-אופן.
- 9- כדי לפתור את בעיית הקושי של ההבחנה בין תיאור מקום לבין מושא עקיף יש לומר כי הסברת המושגים "הצרכה" ו"סימני-חיס מוצרך" מסייעת את הסטודנטים להבחין בין השניים.
- 10- התיאורים מרחיבים את המידע על הפעולה, אך הופעתם במשפט אינה מחויבת. יש שמוסיפים תיאורים רבים ויש שלא מוסיפים אותם כלל. לעומת זאת המושאים - הם משלימי פועל מוצרכים, כלומר - הפועל "צריך" אותם.
- 11- כדי להבחין בין תיאור מקום לבין לוואי, יש להדגיש כי אם ניתן להוסיף (ש' הזיקה) למשלים, הרי לפנינו לוואי צירוף-יחס ואם לא ניתן להוסיף אז לפנינו תיאור-מקום.
- 12- יש שתי דרכים שיכולות לסייע לסטודנטים להבחין בין תיאור מצב לבין לוואי שם-תואר: הדרך הראשונה על-ידי קביעת מקומו של תיאור-הפועל בגוף המשפט, כשתיאור-המצב יכול הוא לבוא בראשית המשפט, כלומר לפני השם המוגדר (הנושא) או בסופו (אחרי הנושא). ואילו שם-תואר, המשמש כלואי, בא אחרי השם המוגדר (נושא, מושא וכו'). הדרך השנייה היא "הידוע", כיוון שהלוואי מתאים לשם המוגדר במין, במספר וביידוע. ואילו תיאור-המצב מותאם לשם המוגדר רק במין ובמספר ולא ביידוע.
- 13- מילת-יחס שבראש המשלים המוצרך היא מוצרכת - היא חלק מהערך המילוני של הפועל. לפיכך, אנו יודעים שהמבנה הטבעי של חלק מן הפעלים בא עם מילות-יחס מוצרכות: העומדות בראש המשלים. דוגמות: (בנה את; ... הרכיב את; ... הבחין ב).
- 14- ההבדל שבין תיאור-המידה שהוא מציין הישג שהיה צפוי מראש, בעוד אשר תיאור-התוצאה עלול לציין "הישג" בלתי צפוי מראש, שלפעמים הוא אפילו בניגוד לרצוננו, יכול לסייע בהבחנה בין שני הסוגים הנזכרים לעיל.

- ١٥- יש להבחין בין תיאור-מצב לבין תיאור-אופן, על-ידי הפיכת תיאור-המצב למשפט-מצב, על-ידי הוספת ("כש...") "כשהוא", "כשהיא" (וכד' בראשו, כגון: "האיכר חזר משדהו כשהוא עייף ויגע."); "כשהיא קורנת משמחה, התפרצה הילדה הביתה"; "ואת מלך העי תפשו, כשהוא חי". ויש דרך הבחנה נוספת, על-ידי הפיכת הבינוני לשם-פועל, כי תיאור-מצב אינו יכול להיות שם-פועל בקידום (ל' התכלית) ומשום כך לא נכון הוא לומר: "ראיתי אותו לאכול" וכו', אלא יש לומר: "ראיתי אותו אוכל" וכו'.
- ١٦- על פי רוב, אין תואר-הפועל ממלא את תפקידו של נושא דקדוקי, ובמשפט פעלי - אף לא של נושא דקדוקי.

Abstract

The linguistic difficulties of the students of the department of Hebrew Language in the University of Baghdad

(The adverb for example)

By Ahmed Jasim Mohammed

This study is intended for those interested in the learning processes of Hebrew language syntax - for teachers and students of the Hebrew language department at the University of Baghdad, and for anyone interested in learning and teaching the syntax of the Hebrew language. This study sheds light on the difficulties faced by Hebrew language learners in general, and students of the Hebrew Language Department in particular. The need for an accurate distinction between the descriptions and the other legal proceedings (side effects, consideration, and object) as well as between the various adverbs themselves - something that can usually not be done from a cursory and superficial reading. For example, in sentences: "The man sat down to rest on the bench", or: "The student puts the book in the closet" The words "on the bench" or "in the closet" can also be seen as indirect objects. And not her! - They are adverbs of place, because they answer the question "Where?" (Where did the man sit?, where is the student's put?) Which is the question of the adverbs of the place, and not of the questions: (about what?, or with what?) Which are the questions of the indirect object. This study is intended to help learners and students overcome the syntactic problems and difficulties associated with difficulties encountered by students of the Hebrew language when it comes to determining the syntactic role of this married complement. This study provides them with a number of solutions to overcome these problems, in order to determine and identify the syntactic roles of the verb complements, and especially the adverb. First, the study addresses the meaning of the adverb, being one of the therapeutic or complementary parts of the sentence, and then, the study also states the types of the adverb, and its ways of expression in the Hebrew language. And then, the study clarifies the problems and difficulties faced by students of the Hebrew Language Department at the University of Baghdad, both in identifying the adverbs, and in understanding and determining the syntactic roles that the adverbs play within the sentence. And at the end of the study will come the most important conclusions that this study came to.

Keywords: Hebrew Language - Syntactic function – Adverb

אברהם אבן-שושן, המילון העברי המרוכז, הוצאת קרית-ספר בע"מ, ירושלים, 1972: עמ' 804¹.

שרה ליפקין, שלב א: לשון לבגרות - צורות, תחביר, מטח - המרכז לטכנולוגיה חינוכית, רמת-אביב, ישראל, 2003: עמ' 102².

רפאל ניר, מבוא לבלשנות, יחידות 8 - 9, האוניברסיטה הפתוחה, תל-אביב, 1989: עמ' 37 - 38³.

הנושא: מילה או קבוצת מילים, המציינות את הגוף או העצם שעליו מדובר במשפט, והוא עונה על השאלות (מי? או מה?), הנושא של המשפט מובע * על-ידי שם-עצם או על-ידי שם אחר, הבא במקום שם-העצם ובהוראתו, כגון: "הפנקס פתוח" (הפנקס = נושא), "שניים אוכלים בקערה אחת" (שניים = נושא), ועוד. ראה: (ש' נהיר, תשכ"ח: עמ' 11). הנושא: מילה או קבוצת מילים, המספרת לנו משהוא על הגוף או העצם המובע בנושא, כגון: על פעולתו, מצבו, תכונותיו וכו', כגון: "משה יושב" (יושב = נושא), "בית-הספר סגור" (סגור = נושא). ראה: (מרדכי יואלי, 1959: עמ' 24). המשלימים: משפטים, המורכבים רק מנושא ונושא מועטים הם בלשון. בדרך-כלל מצטרפות אליהם במשפט מילים נוספות, הבאות להשלים או ** להבהיר מאיזו בחינה שהיא את הנושא או את הנושא או את שניהם כאחד. מילים נוספות אלו נקראים: טפלי המשפט או משלימים. ראה: (שאול ברקלי, דרגה א', 1974: עמ' 20).

- ⁴ אליעזר רובינשטיין, תיאור הנשוא ותיאור המשפט ומעמדם התחבירי, בתוך: לשוננו – כתבי-עת לחקר הלשון העברית והתחומים הסמוכים לה, כרך 4 שלושים וחמישה, הוצאת האקדמיה ללשון העברית, ירושלים, תשל"א: עמ' 60.
- ⁵ ש' נהיר, עיקרי תורת המשפט, מהדורה תשיעית, הוצאת בית הספר הריאלי העברי בחיפה, הדפסה ששית, דפוס קואופרטיבי בע"מ, ישראל, תשכ"ח: עמ' 20.
- ⁶ עאסם ח'ורי ומרוואן פאעור ובניל טנוס, הדרך אל הלשון, דפוס אלכרמה, חיפה, 1992: עמ' 81.
- ⁷ ע' אורנן, תחביר העברית החדשה, חלק ראשון – המשפט הפשוט, ענבל, ירושלים, תשכ"ט: עמ' 83.
- ⁸ שם, עמ' 91.
- ⁹ יהושע בלאו, יסודות התחביר, ירושלים, תשכ"ו: עמ' 46.
- ¹⁰ ח' רבין, תחביר לשון המקרא, אקדמון, ירושלים, תשכ"ו: עמ' 62.
- ¹¹ שם, עמ' 44, 45.
- ¹² שרה ליפקין, 2003, שם, עמ' 111.
- ¹³ ש' נהיר, שם, עמ' 20.
- ¹⁴ <https://www.limudnaim.co.il/14/03/2021>
- ¹⁵ ש' נהיר, שם, עמ' 20, 21.
- ¹⁶ שם, עמ' 20, 21.
- ¹⁷ שם, עמ' 20, 21.
- ¹⁸ שאול ברקלי, דקדוק עברי מודרג, דרגה ב', הוצאת ראובן מס, ירושלים, 1973: עמ' 151.
- ¹⁹ מרדכי יואלי, תחביר עברי, מהדורה 7, הוצאת "יסודות", תל-אביב, 1959: עמ' 79.
- ²⁰ שאול ברקלי, דקדוק עברי מודרג, דרגה א', הוצאת ראובן מס, ירושלים, 1972: עמ' 29, 30.
- ²¹ מרדכי יואלי, שם, עמ' 77.
- ²² א. בן-אורי, לשון וסגנון - דרכי ההבעה העברית, ספר ראשון, הוצאת ספרים יזרעאל בע"מ, תל-אביב, 1967: עמ' 156; ראה גם: שאול ברקלי, דרגה ב', שם, עמ' 145).
- ²³ ש' נהיר, שם, עמ' 22, ראה גם: שאול ברקלי, דרגה ב', שם, עמ' 145.
- ²⁴ שאול ברקלי, דרגה א, שם, עמ' 27, 28.
- ²⁵ שאול ברקלי, דרגה א, שם, עמ' 27, 28; ראה גם: א. בן אורי, שם, עמ' 157.
- ²⁶ שאול ברקלי, דרגה א, שם, עמ' 27, 28.
- ²⁷ ש' נהיר, שם, עמ' 22.
- ²⁸ א. בן אורי, שם, עמ' 156, 157, 158; ראה גם: שאול ברקלי, דרגה ב, שם, עמ' 145.
- ²⁹ יהושע בלאו, דקדוק עברי שיטתי, חלק ב: תורת השם, הוצאת א' רובינשטיין, ירושלים, 1978: עמ' 167, ראה גם: א. בן אורי, שם, עמ' 157, 158.
- ³⁰ שאול ברקלי, דרגה ב', שם, עמ' 146, 147.
- ³¹ א. בן אורי, שם, עמ' 157, 158.
- ³² ש' נהיר, שם, עמ' 22.
- ³³ א. בן אורי, שם, עמ' 156, 157, 158.
- ³⁴ שם, עמ' 156, 157.
- ³⁵ יצחק פרץ, עברית כהלכה – מדריך בענייני לשון, הוצאת יוסף שרברק בע"מ, תל-אביב, 1961: עמ' 186, 187.
- ³⁶ א. בן אורי, שם, עמ' 157.
- ³⁷ שרה ליפקין, 2003, שם, עמ' 111.
- ³⁸ שאול ברקלי, דקדוק עברי מודרג, דרגה ג', הוצאת ראובן מס, ירושלים, תשכ"ט, עמ' 187.
- ³⁹ מושא עקיף: הוא מושא המתקשר אל הנשוא באמצעות סימן-יחס (מילת-יחס או אות-יחס), והוא עונה על השאלות: (מי?, מה?) אבל תמיד בצירוף * עם סימן-יחס, כגון: "ויאמר המלך לחכמים" (המילה "לחכמים" = מושא עקיף), "ולא קמה עוד רוח באיש" (המילה "באיש" = מושא עקיף). (שאול ברקלי, דרגה א', 1974: עמ' 21, 22).
- ⁴⁰ ח' רבין, שם, עמ' 45; ראה גם: ע' אורנן, שם, עמ' 85.
- ⁴¹ שאול ברקלי, דרגה ג', שם, עמ' 187, 188.
- ⁴² שרה ליפקין ונועה בדיחי-קלפוס, שלב ב: עברית - הבנה, הבעה ולשון, מטה – המרכז לטכנולוגיה חינוכית, רמת-אביב, ישראל, 2007: עמ' 107.
- ⁴³ עאסם ח'ורי, מרוואן פאעור ובניל טנוס, שם, עמ' 81.
- ⁴⁴ ח' רבין, שם, עמ' 45. וראה גם: ע' אורנן, שם, עמ' 85. בתוך: רפאל ניר, הוראת העברית כלשון אם, הוצאת ספרים "עמיה" בע"מ, תל-אביב, 1974: עמ' 107, 108.
- שאול ברקלי, דרגה ג', שם, עמ' 188.

45. ש' נהיר, שם, עמ' 20.
46. שם, עמ' 21.
47. רפאל ניר, 1974, שם, עמ' 108.
48. שרה ליפקין, עיין ערך לשון, הבנה והבעה, חלק ב: לשון, יחידה 5: תחביר, פרק ד, מטח - המרכז לטכנולוגיה חינוכית, רמת-אביב, ישראל, 1997, עמ' 373.
- * לואי: הוא חלק משפט (מילה או כמה מילים), המתאר את הנושא או את המושא מצד מראהו, תכונתו, איכותו או מהותו. הלואי עונה על השאלות: (איזה? איזו? אילו? של מי? של מה? כמה?) ועוד, כגון: "מכתב קטן לי כתבה" (המילה "קטן" = לואי), "בלילה רוח צפונית נשבה" (המילה "צפונית" = לואי) ועוד. הלואי מובע על-ידי כל חלקי-הדיבור כמעט, לדוגמה על-ידי: שם-תואר, בינוני פועל, בינוני פעול, כינוי-הרומז, שם-מספר, שם-עצם כסומך, שם-עצם עם "של" או "ש", שם-עצם עם סימן-יחס. ראה: (שאול ברקלי, דרגה א', 1974: עמ' 24) שם, עמ' 103.
49. עאסם ח'ורי ומרואן פאעור ונביל טנוס, שם, עמ' 81.
50. שאול ברקלי, דרגה ג', שם, עמ' 187, 188.
51. שאול ברקלי, דרגה ג', שם, עמ' 191, ראה גם: מרדכי יואלי, שם, עמ' 62, 70.
52. מרדכי יואלי, שם, עמ' 77.
53. ש' נהיר, שם, עמ' 21.
54. מרדכי יואלי, שם, עמ' 71.
55. יהושע בלאו, עיונים בבלשנות עברית, "סדרת כינוס", הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, ירושלים, תשנ"ו: עמ' 330, 331.
- * ההטעמה מעניקה הדגשות לחלקי מילה ומקובל לייחס אותה להברה. באמצעות הדגשת ההברה נוצרת חלוקה בין החלק המודגש (Stress) ההטעמה לחלק שאינו מודגש, וכתוצאה מכך לרצף הפונמות המרכיב את המילה נוסף גם דפוס פרוזודי האופייני לה. ובאמצעות ההטעמה הלקסיקלית אנהנו מבחינים בין מילים בעלות אותם רצפי פונמות אך בעלות משמעות שונה. במקרים רבים, הזות מיקום הטעם ימנע מהמאזין לזהות את המילה הנאמרת. או לחלופין, ייצור שינוי במשמעות, ראה: (ורד זילבר-ורוד והילה גרין, 2012: עמ' 8) שם, עמ' 330 - 332.

ביבליוגרפיה

- 1- תנ"ך (תורה, נביאים, כתובים).
- 2- א. בן-אור, לשון וסגנון - דרכי ההבעה העברית, ספר ראשון, הוצאת ספרים יזרעאל בע"מ, תל-אביב, 1967.
- 3- אברהם אבן-שושן, המילון העברי המרוכז, הוצאת קרית-ספר בע"מ, ירושלים, 1972.
- 4- אליעזר רובינשטיין, תיאור הנשוא ותיאור המשפט ומעמדם התחבירי, בתוך: לשוננו - כתבי-עת לחקר הלשון העברית והתחומים הסמוכים לה, כרך שלושים וחמישה, הוצאת האקדמיה ללשון העברית, ירושלים, תשל"א.
- 5- ורד זילבר-ורוד והילה גרין, מבוא לפרוזודיה בדיבור, המרכז לחקר חדשנות בטכנולוגיות למידה, האוניברסיטה הפתוחה, 2012.
- 6- ח' רבין, תחביר לשון המקרא, אקדמון, ירושלים, תשכ"ו.
- 7- יהושע בלאו, דקדוק עברי שיטתי, חלק ב: תורת השם, הוצאת א' רובינשטיין, ירושלים, 1978.
- 8- יהושע בלאו, עיונים בבלשנות עברית, "סדרת כינוס", הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, ירושלים, תשנ"ו.
- 9- יהושע בלאו, יסודות התחביר, ירושלים, תשכ"ו.
- 10- יצחק פרץ, עברית כהלכה - מדריך בענייני לשון, הוצאת יוסף שרברק בע"מ, תל-אביב, 1961.
- 11- ע' אורנן, תחביר העברית החדשה, חלק ראשון - המשפט הפשוט, ענבל, ירושלים, תשכ"ט.
- 12- עאסם ח'ורי, מרואן פאעור ונביל טנוס, הדרך אל הלשון, דפוס אלכרמה, חיפה, 1992.
- 13- מרדכי יואלי, תחביר עברי, מהדורה 7, הוצאת "יסודות", תל-אביב, 1959.
- 14- רפאל ניר, הוראת העברית כלשון אם, הוצאת ספרים "עמיחי" בע"מ, תל-אביב, 1974.
- 15- רפאל ניר, מבוא לבלשנות, יחידות 8 - 9, האוניברסיטה הפתוחה, תל-אביב, 1989.
- 16- ש' נהיר, עיקרי תורת המשפט, מהדורה תשיעית, הוצאת בית הספר הריאלי העברי בחיפה, הדפסה ששית, דפוס קואופרטיבי בע"מ, ישראל, תשכ"ח.
- 17- 1974 שאול ברקלי, דקדוק עברי מודרג, דרגה א', הוצאת ראובן מס, ירושלים.
- 18- שאול ברקלי, דקדוק עברי מודרג, דרגה ב', הוצאת ראובן מס, ירושלים, 1973.
- 19- שאול ברקלי, דקדוק עברי מודרג, דרגה ג', הוצאת ראובן מס, ירושלים, 1974.
- 20- שרה ליפקין, עיין ערך לשון, הבנה והבעה, חלק ב: לשון, יחידה 5: תחביר, פרק ד, מטח - המרכז לטכנולוגיה חינוכית, רמת-אביב, ישראל, 1997.
- 21- שרה ליפקין, שלב א: לשון לבגרות - צורות, תחביר, מטח - המרכז לטכנולוגיה חינוכית, רמת-אביב, ישראל, 2003.
- 22- שרה ליפקין ונועה בדיחי-קלפוס, שלב ב: עברית - הבנה, הבעה ולשון, מטח - המרכז לטכנולוגיה חינוכית, רמת-אביב, ישראל, 2007.
- 23- <https://www.limudnaim.co.il/14/03/2021>